

Извештај о спроведеној јавној расправи о Нацрту закона о изменама и допунама Закона о националном ДНК регистру

Јавна расправа о Нацрту закона о изменама и допунама Закона о националном ДНК регистру (у даљем тексту: Нацрт закона) спроведена је у периоду од 8. до 28. децембра 2022. године, у електронском формату, а у складу са Закључком Одбора за правни систем и државне органе 05 број: 011-10130/2022 од 7. децембра 2022. године. Предметни нацрт је био доступан на интернет страницама Министарства унутрашњих послова и Портала е консултације.

До 28. децембра 2022. године, примедбе и сугестије на предметни нацрт закона доставили су: Безбедносно-информативна агенција, Биолошки факултет Универзитета у Београду, Завод за судску медицину из Ниша, као и представници цивилног сектора – Партнери Србија, удружење „Београдска група родитеља несталих беба“ и удружење „Нестале бебе Београда“, као и родитељи новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породици или здравствених установа у Републици Србији.

Упућене примедбе и сугестије односе се на следеће: оснивање стручног тела које би са цивилне стране вршило надзор над вођењем Регистра; недовољно разложен начин комуникације између лабораторија које врше ДНК анализе по наредбама тужилаштва; начин обраде података у Регистру (приступ Регистру и идентификационим подацима); рокови чувања података у Регистру; указивање да су дискриминативне одредбе Нацрта закона којим се Регистар дели на базу спорних и неспорних профила и базу профила из других лабораторија; акредитација ДНК лабораторија (обим акредитације, рок за акредитацију и финансирање акредитације других ДНК лабораторија из буџетских средстава); начин достављања ДНК профила Министарству унутрашњих послова, односно надлежној форензичкој служби; нејасноће у погледу скупа/сета идентификационих података које доставља ДНК лабораторија која обавља вештачење по наредби органа поступка; дефинисање начина претраге ДНК регистра; дефинисање врсте ДНК профила који се достављају (мешани, јединствени...); засебно вођење неспорних ДНК профила малолетних лица; засебно вођење спорних и неспорних ДНК профила утврђених у поступку спречавања и заштите од претњи националној и јавној безбедности; обезбеђење ограниченог приступа Регистру другим ДНК лабораторијама; прописивање рока за унос података у Регистар, рока за извршење наложене претраге Регистра, рока за доставу података другим лабораторијама; обавеза достављања расположивих профила и идентификационих података других лабораторија у тренутку ступања на снагу Закона; неопходност спровођења процене утицаја обраде података на заштиту података о личности, потребу раздвајања различитих сврха обраде, као и раздвајање различитих режима обраде података (општи и посебни), указивање на потребу да се направи разлика и у погледу тежине кривичног дела, прецизирање начина чувања, односно обраде података у Регистру, указивање на потребу доношења посебног закона о ДНК подацима за нестале бебе, указивање на потребу повезивања националног ДНК регистра са међународним ДНК лабораторијама, питање финансирања ДНК анализе, начин обавештавања уколико дође до поклапања родитељ – дете након извршене анализе, указивање да рачунар са ДНК подацима не сме бити умрежен, брисање података из Регистра, начин чувања података у Регистру (на једном или више места), право приступа подацима у Регистру, указивање на потребу да се подаци о несталим бебама издвоје у посебну базу података.

Већина наведених примедби и сугестија достављане су и у оквиру претходне јавне расправе одржане 2021. године и исте су саставни део претходног извештаја са те јавне расправе. Међутим, и овога пута, исте су пажљиво размотрене у оквиру стручних служби овог министарства.

Посебно напомињемо да су у оквиру рада Радне групе за израду Нацрта закона, позивана и консултована стручна лица са циљем израде што квалитетнијег закона, те су, поред званичне форме јавне расправе, у претходном периоду одржавани састанци на које су позивани представници лабораторија које се баве форензичком ДНК анализом, као и представници удружења родитеља нестале деце. Сваки од истакнутих захтева је разматран са посебном пажњом и одређени коментари и сугестије су прихваћени и интегрисани у текст Нацрта закона.

Поводом надзора, истичемо да, сходно важећим прописима, надзор над радом Министарства и вођењем евиденција које се воде у овом министарству спроводи: Народна скупштина и Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности (спољашња контрола), Акредитационо тело Србије (контрола испуњености услова за акредитацију), Сектор унутрашње контроле (унутрашња контрола законитости поступања полицијских службеника), док Комисија утврђена Законом о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији, податке из ДНК регистра може добити од Министарства унутрашњих послова у складу са процедуром и у сврху утврђену посебним законом.

Поводом примедба које се односе на начин комуникације између лабораторија које врше ДНК анализе по наредбама суда и тужилаштва напомињемо да исти не представља законску материју. Наиме, Уредбом о начину вођења националног ДНК регистра и ближим условима за размену и преношење података, прописано је да надлежни орган поступка може захтевати претраживање Регистра, ради упоређивања ДНК профила који је добијен ДНК анализом са подацима који се већ налазе у Регистру. Такође, прописано је да ДНК лабораторија која врши ДНК анализу по наредби органа поступка може упутити захтев за претраживање Регистра уз приложену копију наредбе о вештачењу.

Приступ подацима у Регистру је уређен предметним законом на начин да наведени приступ имају само овлашћена лица форензичке службе Министарства (организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за ДНК вештачења), уз примену одговарајућих физичких и техничких мера заштите. Такође, свака обрада података у Регистру евидентира се у посебној евиденцији. Сврха вођења ове евиденције је да санкционише евентуалну злоупотребу података из Регистра.

Рокови за чување података у ДНК регистру прописани су Законом о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова. Истовремено са припремом измена и допуна овог закона, радило се и на новом закону којим се уређује обрада података у области унутрашњих послова, те су рокови чувања података у ДНК регистру додатно прецизирани и скраћени, чиме се омогућава ефикаснија заштита података и ефикасније остваривање права грађана на приватност.

Законске одредбе којим се Регистар дели на базу спорних и неспорних профила и базу профила из других лабораторија имају за циљ што прегледнију структуру и систематику података у Регистру, те једноставнију претрагу Регистра.

Поводом примедба упућених у вези са акредитацијом, истичемо да је иста један од значајнијих корака и подразумева припрему документације која прописује начин поступања, мере и радње, записе у свим фазама анализе, исправност опреме, као и обученост и компетентност особља. Сам стандард не гарантује да се грешка не може догодити, већ поступање у складу са стандардом уз спровођење свих прописаних мера за циљ има свођење грешке на минимум. Основни захтев стандарда јесте управо процена и анализа ризика која се константно спроводи и тражи прописивање мера како би се ризик свео на минимум. Акредитација гарантује подизање нивоа организационе и техничке оспособљености лабораторија за еталонирање и испитивање опреме и

средстава, испуњавањем захтева стандарда, а ти захтеви за циљ имају обезбеђење квалитета и исправности резултата анализа.

Начин достављања ДНК профила надлежној служби Министарства ради уноса у Регистар, такође није законска материја. Уредбом о начину вођења националног ДНК регистра и ближим условима за размену и преношење података уређено је достављање података. Поред наведеног, Уредба је дефинисала да се подаци достављају на електронском медијуму у одговарајућем формату (txt, xml) који омогућава директан унос ДНК профила у одговарајућу апликацију (члан 8). Наведеном уредбом је дефинисано који ДНК профили се достављају за унос у Регистар (чл. 6, 7. и 8). То су јединствени ДНК профили и мешани ДНК профили, при чему се мешани достављају само из акредитованих лабораторија. Критеријуми за унос мешаних ДНК профила нису предмет закона, већ ће се дефинисати инструктивним актом сачињеном од стране стручњака за ДНК анализу, а у складу са стандардом и међународним препорукама. У закону, као и у Уредби јасно је дефинисано да се достављају ДНК профили, а не изолати од стране других ДНК лабораторија.

Закон о националном ДНК регистру не дефинише да ли ће се у ДНК регистру налазити само ДНК профили утврђени на аутозомалним локусима, док поменута уредба у члану 2. дефинише критеријуме које је потребно испунити како би се ДНК профил унео у ДНК регистар. У Регистар, односно у базе, сагласно Закону о националном ДНК регистру, уносе се ДНК профили утврђени коришћењем комерцијалних хемикалија које садрже минимум Европски стандардни сет локуса (ESS) који обухвата 12 локуса - D3S1358, VWA, D8S1179, D21S11, D18S51, TH01, FGA, D1S1656, D2S441, D10S1248, D12S391 и D22S1045 и Интерполов стандардни сет локуса (ISSOL), односно други сетови локуса које утврде европска форензичка заједница, односно Европска мрежа форензичких научних института (ENFSI). Дорада – реамплификација изолата старих узорака у новим комплетима хемикалија је већ обухваћена у члану 2. Уредбе. Такође, овим законом није предвиђено да ДНК регистар садржи митохондријалне секвенце или ДНК профиле X или Y хромозома.

Полазећи од тога да орган поступка води кривични поступак и даје наредбу за вештачење ДНК лабораторији, обезбеђење ограниченог приступа Регистру другим ДНК лабораторијама у овом тренутку није прихваћено. Како национални ДНК регистар представља евиденцију података о личности, сматрало се да ће спровођење мера заштите ових података бити ефикасније ако се приступ Регистру смањи на најмању могућу меру, односно приступ омогући само овлашћеним службеним лицима, те органу поступка ради вршења претраге Регистра. Законом и Уредбом о начину вођења националног ДНК регистра и ближим условима за размену и преношење података, прописано је да надлежни орган поступка може захтевати претраживање Регистра ради упоређивања ДНК профила који је добијен ДНК анализом са подацима који се већ налазе у Регистру. Такође, наведеном уредбом прописано је да ДНК лабораторија која врши ДНК анализу по наредби органа поступка може упутити захтев за претраживање Регистра уз приложу копију наредбе о вештачењу.

У погледу категорија ДНК профила Нацрт закона предвиђа збирке ДНК профила над којима је извршена форензичка регистрација, делећи их на ДНК профиле осумњичених, окривљених, оптужених и оштећених лица. ДНК профили утврђени из неспорних биолошких узорака се уносе у одговарајуће збирке на основу наредбе органа поступка у којој је одређен статус лица. Уколико дође до промене статуса лица у односу на основ по ком је његов ДНК профил унет у Регистар, орган поступка би требало да пружи ту информацију. Након тога ће се извршити и ажурирање Регистра.

Посебна збирка ДНК профила малолетних лица није издвојена, имајући у виду да су за све базе, односно збирке у Регистру, предвиђене исте мере физичке и техничке заштите података, односно исти ниво заштите података.

У члану 5. Закона о изменама и допунама Закона о националном ДНК регистру предвиђене су збирке ДНК профила утврђених у поступку спречавања и заштите од претњи националној и јавној безбедности. Ове посебне збирке у оквиру базе ДНК профила утврђених из неспорних узорака и базе ДНК профила утврђених из спорних узорака су уведене у овај закон јер је препозната потреба за вођењем евиденција и у овој области, нарочито у светлу данашње ситуације и свеprisутне претње тероризмом и угрожавањем јавне безбедности. С тим у вези, измењен је и члан 7. Закона тако да претраживање Регистра ради упоређивања ДНК профила добијеног ДНК анализом са подацима који се већ налазе у Регистру могу захтевати надлежно тужилаштво, суд пред којим се води поступак, као и орган надлежан за спречавање и заштиту од претњи националној, односно јавној безбедности.

Поводом достављених примедба на одредбе Нацрта закона које се односе на поступке за утврђивање чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилишта или здравствених установа у Републици Србији, истичемо преваходно да је разлог за успостављање те базе да се допринесе решавању и утврђивању истине у овим поступцима, тако што ће подаци бити обједињени и систематизовани на једном месту. Наведена обавеза произилази и из пресуде Европског суда за људска права у предмету Јовановић против Србије. Већина питања која су изнета у току јавне расправе, предмет су уређења посебног закона - Закона о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилишта у Републици Србији, из кога произилази да све податке заинтересоване стране, односно Комисија утврђена поменутиим законом, могу добити, како од органа поступка, тако и од Министарства унутрашњих послова, што укључује и податке из ДНК регистра у овом делу.

У погледу размене података са иностранством, у Закону је наведено да подаци из Регистра могу да се размењују и преносе међународним организацијама, односно државама, у складу са законом (потврђени међународни споразум). Такође, у Уредби о начину вођења националног ДНК регистра и ближим условима за размену и преношење података прописано је да се достављање података из Регистра, по потреби, врши и употребом информационо-комуникационих технологија на контролисан и безбедан начин. У том смислу утврђен је интерес да се размена ДНК профила спроводи и електронским путем, али то не подразумева претрагу каква је предвиђена аутоматском разменом.

У вези коментара који се односи на немогућност достављања расположивих профила и идентификационих података других лабораторија у тренутку ступања на снагу овог закона, истичемо да је ова обавеза установљена доношењем и ступањем на снагу важећег закона, те да је тим законом одређен рок од 2 године од дана ступања на снагу Закона. Имајући у виду да та обавеза није у потпуности испуњена, изменама и допунама Закона о националном ДНК регистру је поново установљена иста обавеза за ДНК лабораторије да доставе Министарству ДНК профиле и идентификационе податке који су резултат раније извршене ДНК анализе искључиво у сврху дефинисану Нацртом закона, као и нови рок за испуњавање те обавезе од 2 године од дана ступања на снагу овог закона. Интенција је да се формира јединствена национална ДНК база која ће садржати све ДНК податке, а у складу са јасно дефинисаном сврхом успостављања и вођења Регистра. Посебно истичемо да је уложен додатан напор да се јасно и недвосмислено пропише који су то подаци које су ДНК лабораторије у обавези да достављају у складу са овим законом, односно да то нису сви ДНК подаци којима

ДНК лабораторије располажу, већ само они који су добијени извршеном ДНК анализом за потребе вођења кривичног поступка и утврђивања идентитета несталих или непознатих лица и лешева и делова тела и спречавања и заштите од претњи националној и јавној безбедности, као и за потребе вођења поступка за утврђивање чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилишта или здравствених установа у Републици Србији, у складу са посебним законом. Такође, предложени распони новчаних казни за прописане прекршаје, односно за неизвршавање прописаних обавеза, су снижени. На овај начин (продужењем рока са годину дана на 2 године за достављање података и снижавањем предвиђених новчаних казни), Министарство је покушало да минимално оптерети лабораторије које врше ДНК анализу у сврхе прописане овим законом.

У погледу неопходности спровођења процене утицаја обраде података на заштиту података о личности, у складу са Смерницама о процени утицаја на заштиту података и утврђивање могу ли поступци обраде „вероватно проузроковати висок ризик“ у смислу Уредбе 2016/679, процену утицаја на заштиту података није потребно израдити ако је, између осталог, обрада била одобрена пре маја 2018. године и има правни основ. Напомињемо да су овлашћена лица Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности извршила по службеној дужности надзор над спровођењем и извршавањем Закона о заштити података о личности од стране МУП (5.10.2017. године), у просторијама Националног криминалистичко-техничког центра – руковоаца података. Том приликом нису уочене неправилности.

Сугестија да различите сврхе обраде података у Нацрту закона буду раздвојене је прихваћена, тако да су поред постојеће две сврхе успостављања Регистра у важећем закону (вођење кривичног поступка и утврђивање идентитета несталих или непознатих лица и лешева и делова тела), дефинисане додатне две сврхе успостављања и вођења Регистра (утврђивање чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилишта или здравствених установа у Републици Србији и спречавање и заштита од претњи националној и јавној безбедности).

Сугестија у погледу раздвајања различитих режима обраде података (општи и посебни) је прихваћена кроз одредбе Нацрта закона о обради података у Министарству унутрашњих послова, имајући у виду да је та материја системски уређена у наведеном закону, те усклађена са Законом о заштити података о личности, док је национални ДНК регистар само једна од евиденција које води МУП.

Поводом сугестије да се направи разлика и у погледу тежине кривичног дела у односу на која се прикупљају ДНК профили, указујемо да прикупљање, односно унос ДНК профила у ДНК регистар зависи искључиво од наредбе органа поступка (суда и тужилаштва), а Законом о националном ДНК регистру јасно је дефинисана сврха успостављања овог регистра.

Поводом сугестије која се односи на прецизирање начина чувања, односно обраде података у Регистру, важећим законом је дефинисано чување података у регистру, посебно питање приступа подацима у Регистру и то само овлашћеним лицима форензичке службе Министарства. Такође, за обраду података, рокове чувања и мере заштите података извршено је упућивање на одредбе закона којим се уређује обрада података у области унутрашњих послова. Свака обрада података у Регистру евидентира се у посебној евиденцији.

Сугестије које се односе на потребу доношења посебног закона о ДНК подацима за нестале бебе, указивање на потребу повезивања националног ДНК регистра са међународним ДНК лабораторијама, питање финансирања ДНК анализе, начин обавештавања уколико дође до поклапања родитељ – дете након извршене анализе, нису предмет уређења овог закона.

Поводом указивања да рачунар са ДНК подацима не сме бити умрежен, брисање података из Регистра, начин чувања података у Регистру (на једном или више места), право приступа подацима у Регистру, указивање на потребу да се подаци о несталим бебама издвоје у посебну базу података - наведена питања су већ уређена одредбама важећег закона, односно Нацрта закона о изменама и допунама Закона о националном ДНК регистру и Закона о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова.